

**Відділ освіти Чорнобаївської райдержадміністрації
Районний центр дитячої та юнацької творчості**

На обласний конкурс
навчально-методичних матеріалів
за напрямком
« Розробка екскурсійного маршруту»

***Національне виховання
засобами туризму та
краєзнавства***

2019 рік

Автор роботи: Осипюк Антоніна Олександрівна, керівник гуртків Чорнобаївського районного центру дитячої та юнацької творчості, тел.(096) 857-88-56

Екскурсійний маршрут містить матеріали з історії Чорнобаївщини, відомості з питань культурно-освітньої спадщини рідного краю . Даний маршрут розроблений для учнів закладів освіти району та вихованців закладу позашкільної освіти. Маршрут відкриває шлях до ознайомлення та дослідження історії рідного краю .

Напрямок « Розробка екскурсійного маршруту»

1. Довідкові дані про екскурсійний маршрут (тематика, маршрут, схема екскурсійного маршруту)

Чорнобаївщина – це стародавній, унікальний історичний регіон, який по праву може бути візитною карткою області, адже ми маємо багату історико-культурну спадщину нашого народу.

Починаючи з давніх-давен, в своєму культурному розвитку наш край має унікальні пам'ятки. Свято бережуть минувшину нашого краю музейні заклади району, одним з яких є Кліщинський народний літературно-меморіальний музей М.П.Старицького, Васютинський дендропарк, який посідає друге місце в реєстрі заповідних місць Черкащини, та приватний історико-етнографічний музей «Козацькі землі України».

Метою екскурсії є вивчення історії рідного краю, культурної та духовної спадщини, забезпечення збереження та популяризації пам'яток історії та культури, відкриття нових краєзнавчих маршрутів.

Даний екскурсійний маршрут, довжиною 50 км., проходить по окремих населених пунктах, які послідовно пов'язані між собою. Це дає змогу без проблем потрапити від одного до іншого пункту подорожі. Таким чином маршрут подорожі охоплює такі населенні пункти району:

с. Васютинці, с.Кліщенці, с.Вереміївка.

Розрахований на відпочинок дітей як із туристським досвідом так і без досвіду.

Маршрут випробуваний керівниками туристсько-краєзнавчого відділу та рекомендований для керівників гуртків, вчителів, організаторів туристських походів та екскурсій.

Маршрут: Маршрут розпочинається із смт.Чорнобай та проходить через населені пункти району: Малі Канівці, Великі Канівці, с.Іркліїв, с. Придніпровське, с.Васютинці, с.Кліщинці та с.Вереміївка (*фото 1*).

Екскурсію найкраще проводити автобусом, попередньо домовившись з екскурсоводами відвідуваних об'єктів.

2. Привабливість маршруту та обґрунтування його вибору

« Пізнай свій край...себе, свій рід, свій нарід, свою землю – і ти побачиш свій шлях у життя...» - ці мудрі пророчі слова великого філософа, подвижника Г.С.Сковороди, що пролунали понад 250 років тому, актуальні і в наш час, час творення української державності, формування української національної ідеї, виховання громадянина – патріота України. Дуже влучно в народі говорять: « Хто не знає минулого – той не має майбутнього».

Кожна людина проносить крізь усе життя одне з найсвятіших почуттів - любов і глибоку шану до рідної землі, до своєї маленької батьківщини. Це й природно, адже саме звідси, будь то велике місто чи маленьке село, бере початок глибоке усвідомлення особистості причетної до долі свого народу й усієї держави. Саме тому знання минулого міст і сіл, де, як у великому спільному домі, люди живуть, працюють мріють, завжди були і залишаються надійною основою історичної пам'яті, невичерпним джерелом натхнення і патріотизму. Під час екскурсійного маршруту екскурсанти мають змогу познайомитися з екскурсійними об'єктами, пам'ятками, музеями, парками, почути твердження очевидців, відвідати історичні будівлі, познайомитися з музейними експозиціями та побачити інші визначні місця.

Історичні експозиції музею «Козацький хутір Тараса Бульби» висвітлюють історію Чорнобаївщини з найдавніших часів до сьогодення. Тут можна ознайомитися з унікальними археологічними знахідками – посудом, жіночими прикрасами, предметами побуту та культу наших пращурів

Екскурсія включає відвідування дендропарку, музею під відкритим небом, пам'яток історії та культури Чорнобаївського району, що розташовані в населених пунктах, які пов'язані між собою послідовним рухом основними шляхами району.

3. Коротка фізико-географічна характеристика району подорожі

Чорнобаївщина – стародавній козацько-хліборобський край у серці України, що знаходиться між чарівною Сулою і могутнім Дніпром. Це одна з перлин лісостепової зони. Яка завжди вирізнялася мальовничими селами і затишними містечками, колоритною самобутністю звичаїв, давньою історією поселень. Район подорожі знаходиться на Придніпровській височині лівого берега Дніпра. Південно-західну частину району омиває Кременчуцьке водосховище, південно-східну частину – Сульська затока. Кордони межують з Черкаським, Золотоніським, Драбівським районами Черкаської області, Оржицьким та Глобинським районами Полтавської області. Відстань від районного центру Чорнобай до обласного центру м.Черкаси – 50 км.

Кліщинці – село, центр одноіменної сільської ради, розташоване на лівому березі Кременчуцького водосховища, а до його утворення в 1959-1060 рр. – на південному березі р.Сули – лівої притоки Дніпра. Відстань до райцентру смт.Чорнобай -45 км., до обласного центру м. Черкаси – 90 км. Має автобусне

сполучення з обласним та районним центрами. Лежить неподалік автомагістралі Київ-Дніпро. Межує з населеними пунктами: Жовнине на півдні, Вереміївкою на південному заході, Тимченками – на заході, Лящівкою- на півночі. На сході через Кременчуцьке волосховище- Градизький район Полтавської області

Вереміївка – село, центр однойменної сільської ради. Розташоване на лівому березі Дніпра на південний схід від райцентру Чорнобай на відстані 50 км, неподалік від автомагістралі Київ – Дніпропетровськ.

Це відносно молодий населений пункт, що зберіг свою назву затопленого водами Кременчуцького водосховища старого села Вереміївка, яке мало багату історію, сповнену поразок і перемог, радощів і печалі, яке дало Україні багато відомих особистостей.

Старе село Вереміївка до переселення (1956-1959рр.) розташовувалося на Придніпровській низовині понад Дніпром. Протяжність села сягала 15 км, ширина – 8км. Навколо чарівний краєвид: ріки, озера, луки, ліси, переліски, а вдалині підвищення Полтавської рівнини. Неподалік села – переправа через Дніпро, якою користувалися: і кочівники, і татари, і поляки, і русичі, і звичайно з виникненням Запорізької Січі – козаки.

На території старої Вереміївки виявлено пам'ятки кам'яного віку, неоліту (5-4 тис. до н.е). У зв'язку із спорудженням Кременчуцької ГЕС у 1956-1958 роках працювала археологічна експедиція, очолювана Д.Я.Телегіним (О.М.Тітова, П.М.Горішний, В.А.Курц), яка проводила розвідку в місцях майбутнього затоплення. Виявлені цілі комплекти кераміки, крем'яних знарядь грубо оброблених та погано випалених

Васютинці – центр сільської ради Чорнобаївського району, розташоване за 45 км від райцентру Чорнобай, за 56 км від

ст.Золотоноша, за 80 км від обласного центру м.Черкаси, лежить за 6 км на південь від автотраси Київ-Дніпропетровськ.

Засноване в 16ст. в період активної колонізації краю вихідцями з правого берега Дніпра. Серед перщопоселенців – козаки, ймовірно, були Васюта чи Васютинський, чи Васютенко. В одному з переказів йдеться про втікача козак Васютенка з Волині, що оселився біля урочища «Березник». Звідси й назва населеного пункту.

4. Розкриття пізнавального та практичного значень екскурсійного маршруту

В розробку екскурсійного маршруту увійшли відомі та цікаві об'єкти екскурсійного відвідання, які подані у відповідності до нитки маршруту по окремих населених пунктах, що включені до нього.

Цей маршрут розрахований насамперед на учнівську молодь. Тому метою цієї подорожі є виховання краснзнавчої освіти, організація та здійснення активного відпочинку дітей в умовах спілкування з природою.

Природа Чорнобаївщини надзвичайна. Тут ви побачите рідкісні квіти, кущі та дерева. Звернете увагу на красу Дніпра, флору і фауну.

Тож пізнання нашої героїчної історії та духовної культури треба проводити в поєднанні з активним відпочинком в умовах неперевершеної краси Чорнобаївщини.

Туристи отримають обсяг знань з героїчної історії Чорнобаївщини, відвідають пам'ятки та пам'ятні місця пов'язані з виникненням та розвитком українського козацтва, з розвитком історії та культури краю. Учнівська молодь відвідає дендропарк, ознайомиться з сучасним станом, проблемами та перспективами його розвитку.

Відвідування пам'яток природи дозволяє провести виховну природоохоронну та екологічну роботу.

Пізнання історії та культури рідного краю сприяє вихованню почуття гордості за свій край та державу, глибокої поваги до історії та культури українського народу,

Знайомство в ході подорожі з життям видатних постатей, виховує щану до земляків, бажання наслідувати їх в своєму житті.

Активний відпочинок поглиблює любов до рідної природи, бажання охороняти та примножувати природні багатства для наступних поколінь.

Туристичні форми проведення подорожі та відпочинку сприяють вихованню у підростаючого покоління почуття колективізму, взаємовиручки, доброзичливого ставлення один до одного, розкриттю схильностей, талантів, вихованню витривалості, сміливості та інших рис характеру;

Подорож надає великі можливості для патріотичного виховання учнівської молоді, формування національної свідомості та широкого світосприйняття, виховання майбутніх громадян України на кращих народних традиціях.

5. Характеристика основних краєзнавчих об'єктів

Згідно екскурсійного маршруту свою подорож ми розпочинаємо із с.Васютинці.

У зв'язку з утворенням Кременчуцького водоймища село Васютинці було перенесено в степ. Ще на початку кампанії переселення спостерігалось велике незадоволення місцевих жителів, які не уявляли свого життя без Дніпра, розкішних луків, гаїв. З квітня 1956 року почались роботи з переселення.

Весна. Степ. Навколо – жодного дерева. Смілива ідея – зібрати в одному куточку рослини з усього світу прийшла

учителю за фахом і за покликанням біологу Івану Пилиповичу Сиволапу (1912-2011 р.р), учаснику бойових дій, природолюб, відміннику народної освіти України, лауреату премії імені народного вчителя О.А.Захаренка. Так навесні 1977 р. було закладено парк.

Іван Пилипович особисто по всій країні відшукував екзотичні рослини, відвідував виставки, ботанічні сади та оранжереї і привозив зелені саджанці.

Так і виріс унікальний оазис, який став васютинським Едемом. (фото 2). Як об'єкт природно-заповідного фонду створений рішенням Черкаського облвиконкому від 12.01.1982 року № 12. Установоземлевласник, у відомстві якого перебуває заповідний об'єкт – Васютинська сільська рада. Парк розбитий у центрі села. Його територія здається безкрайньою. У парку росте близько 300 видів кущів і дерев та 250 – трав'янистих рослин. Дендропарк є базою для проведення науково-дослідної роботи і всебічно сприяє поширенню рідкісних видів деревних і чагарникових порід (фото 3, 4).

В парку закладено алеї, квітники, розарій, альпінарій, розміщено групи квітучих кущів, вічнозелених куточків, композиції кулястих форм закладено з глоду, граба, колоновидних – з туї та ялівця. Вирощують у парку тис ягідний і далекосхідний. Це довговічне дерево росте повільно, живе більше трьох тисяч років. Прижилась в парку і сосна веймутова, яка походить з Північної Америки, є сосна чорна австрійська, сосна кримська, модрина, дугласія тощо. Виростили тут з насіння вергелію жовту. Це реліктове дерево, яке збереглося на території півдня Аппалачських гір у Північній Америці. А де в Україні можна ще побачити сучасника динозаврів – дерево гінкгобілоба, якому понад 2000 років і росте яке лише в Китаї та Японії. Цвітуть у Васютинцях і півоновидні дерева, верболиста

груша, японська айва, магнолія, метасеквоя китайська, східна рослина екзохорда Альберта, кущі з чудернацькою назвою «чингіль», чисю батьківщиною є африканські пустелі, горобина-гаоговина – теж мешканка спекотної Африки, й багато-багато інших рослин.

В цьому дивовижному зеленому куточку будь-якої пори року вам гарантований хороший настрій. І ранньої весни, і влітку, і восени тут духмяніють рідкісні квіти, кущі, дерева, завезені з різних країн земної кулі. Взимку цей диво-парк теж не втрачає своєї привабливості й не припиняє дивувати безліччю видів хвойних дерев.

Зараз Васютинський дендропарк є чарівним куточком для цінителів природи, які люблять мандрувати рідним краєм. Посадженим і вирощеним Іваном Пилиповичем дендропарк став чи не головним живим па мятником його праці і любові. Тепер не віриться, що колись у селі цього парку не було й спершу посадили невеличкий сквер біля школи, а зараз Васютинський парк дивує відвідувачів казковою красою. Ось такі б парки повсюди, а біля шкіл – обов'язково.

28 жовтня 2011 року відбулося урочисте відкриття меморіальної дошки на честь пам'яті ветерана праці Івана Пилиповича Сиволапа (*фото 5*).

Наступною зупинкою по маршруту є невеличке **село Кліщинці**, яке будь-якої пори року приваблює до себе численних гостей своєю скромною красою, ошатними будівлями, затишними вулицями та мальовничими краєвидами.

Цікаве село і своєю історією, багато сторінок якої прикрашають імена видатних людей, чиї долі пов'язані з цим селом.

Сучасне село Кліщинці переселене. Старе село, в якому народився М.П.Старицький, який увійшов в українську літературу другої половини 19 початку 20 століття як поет, прозаїк, драматург, актор, режисер, засновник першого українського театру корифеїв, на превеликий жаль, зараз під водами Кременчуцького водосховища.

11 березня 1983 р. в окремому приміщенні площею 109,4 кв.м. було відкрито літературно-меморіальний музей М.П.Старицького (*фото 6*). На сьогоднішній день в ньому налічується 1 353 експонати, з них 1176 експонатів основного фонду. В 2005 році музей було передано у власність Кліщинської сільської ради. Ім'я М.Старицького стало візитною карткою села, а музею в 2006 році присвоєно звання «Народного музею» і занесено до «Золотої підкови Черкащини». 15 грудня 2015 року, з нагоди 175-річчя від дня народження М.Старицького було відкрито оновлену експозицію.

Експозиції залів розкривають сторінки життя і творчості М.П.Старицького, тему зростання письменника як драматурга, знайомлять з фотокопіями п'єс письменника. Значне місце відведено і матеріалам, які розповідають про зв'язки М.П.Старицького з видатними діячами вітчизняної культури, насамперед з композитором М.В.Лисенком, з корифеями професійного театру М.Заньковецькою, М.Кропивницьким та іншими. У музеї також відтворено куточок інтер'єру робочої кімнати письменника (*фото 7*).

Провідні театри у Київській, Харківській, Львівській, Черкаській областях охоче включають п'єси М.Старицького до своїх репертуарів. М.Старицький відчував себе часткою народу і намагався поставити своє поетичне слово на боротьбу за його соціальне і національне визволення. Він любив народ і люди відповідали йому взаємністю, розумінням і захопленням його незвичайним талантом.

Щороку фонд музею поповняється все новими й новими експонатами. Протягом року музей відвідує близько 2000 чоловік і це не тільки жителі, учні села та навколишніх сіл, відвідують музей гості з Білорусії, Росії, міст України: Полтави, Києва, Черкас, Переяслав-Хмельницького.

Проводяться екскурсії та уроки народознавства, історії, виховні години. Проводяться заняття гуртка «Юний екскурсовод», працює краєзнавчий гурток. Музей є методичним центром із досліджень життя та творчості М.П.Старицького при написанні курсових робіт та докторських дисертацій.

Ще в 2000 році спільним рішенням районної державної адміністрації, президії районної ради та обласною Національною спілкою письменників України була заснована літературно-мистецька премія ім. М.П.Старицького. Кожного року відбувається вручення цієї премії літераторам України та митцям театру в рідному селі письменника, як справжнє мистецьке свято, як звіт кращих драматичних колективів району.

Село Кліщинці також відоме селянсько-козацьким повстанням 1767-1771 рр..

Посилення феодально-кріпосницького гноблення посполитих, позбавлення козаків їх прав і вольностей стало причиною виступу селян і козаків у с.Кліщинці Жовнинської сотні Лубенського полку. Козаки Кліщинець протестували проти незаконного позбавлення їх права на землі, що їм дісталися в спадок. Вони озброїлись, спорудили укріплення навколо села і тримали оборону, відбивши шість нападів військових команд, які прибували на їх утихомирювання. Повстання таки придушили, і 120 найактивніших повстанців було засуджено до ув'язнення та довічного заслання, 185 – до покарання канчуками, 7-ох мешканців було вбито, понад 60 – закатовано. Але повстання мало великий вплив на народ України та його історію. Обов'язок

кожного свідомого громадянина – знати, пам'ятати і вшановувати захисників, які боролись за справедливість та незалежність свого краю.

До 250 –річчя повстання на території музею встановлено пам'ятний знак (*фото 8*).

Завершується наша екскурсія в с.Вереміївка. Звичайне село, яких багато на Україні, і разом з тим - значно виділяється серед своїх сусідів і своїми розмірами, і населенням, і подіями, що в ньому відбувались.

На мальовничих полях край села Вереміївка зводиться **приватний історико-етнографічний музей-скансен «Козацькі землі України»**, що являє собою модель козацького хутора XVII-XVIII ст. та носить назву «Хутір Тараса Бульби». Генеральним директором і засновником музею є Володимир Недяк – лауреат Шевченківської премії 2006 року.

Розташований музей-скансен просто неба в тій місцині, де в давнину зупинялися чумаки, збиралися і вирушали у Крим.

В музеї зібрана велика кількість експонатів: зразки старовинного одягу, предмети побуту, меблі, картини, кони, вози, човни-довбанки, кінська зброя, козацька зброя, стародруки, давні козацькі карти України, кам'яні баби, жорна (*фото 9, 10*).

За давньою технологією розбудовано садибу козацького полковника: комори, криницю, льохи, стайні, конюшні, вівчарні і хліви (*фото 11, 12*).

За хутором серед степової ковили стоять величаві дерев'яні відреставровані та діючі вітряні млини (*фото 13, 14*).

Перебуваючи у Вереміївці, складається враження, що потрапляєш у минуле – у кінець XVIII ст.

Тихо, спокійно, і жодних проявів звичної нам цивілізації.

6. Картографічні та ілюстративні матеріали

Фото1

Фото 2

Фото 3

Фото 4

Фото 5

Фото 6

Фото 7

Фото 8

Фото 9

Фото 10

Фото 11

Фото 12

Фото 13

Фото 14

7. Бібліографія

1. Жук Ніна, «Хочете побачити сучасника дизонаврів? Відвідайте Васютинський дендропарк», газета «Новачок», 03 жовтня 2001 року.
2. Нераденко Т.М. Золота підкова Черкащини: Туристсько-краєзнавча подорож Черкащиною для учнівської молоді України.- Черкаси: Брама-Україна, 2006.- 108 с.
3. Приліпко М.В. Чорнобаївщина. Велична історія рідного краю (Від найдавніших часів до сьогодення). Черкаси. Видавець Чабаненко Ю.А., 2008. – 538 с.

8. Зміст

1	Довідкові дані про екскурсійний маршрут (тематика, маршрут, схема екскурсійного маршруту)	3
2	Привабливість маршруту та обґрунтування його вибору	4
3	Коротка фізико-географічна характеристика району подорожі	5
4	Розкриття пізнавального та практичного значень екскурсійного маршруту	7
5	Характеристика основних краєзнавчих об'єктів	8
6	Картографічні та ілюстративні матеріали	16
7	Бібліографія	21

